

Н.С. Ляліна, Р.М. Шелудько,

Л.В. Шелудько, кандидати екон. наук, доценти

Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ДІАГНОСТИКА ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Постановка проблеми. За умов трансформації економіки України в ринкову систему господарювання при лібералізації відносин суб'єктів господарювання у фінансово-економічній діяльності, значно зростає роль своєчасного та якісного аналізу їх фінансового стану, оцінки ліквідності, платоспроможності і фінансової стійкості, а також пошуку шляхів підвищення і зміцнення фінансової стабільності. Особливого значення набуває об'єктивна оцінка потенційних можливостей збільшення прибутку підприємства [6].

Отримання прибутку є необхідною умовою для збереження економічної життєздатності підприємства. Проте на сьогоднішній день переважна більшість сільськогосподарських підприємств отримує незначні прибутки або взагалі збитки. Причиною подібного становища є помилковість прийняття рішення щодо: вкладення ресурсів; операцій, що здійснюються за допомогою цих ресурсів; визначення структури фінансової діяльності. Саме тому важливим завданням для підприємств є своєчасна, системна оцінка фінансового стану підприємства та визначення управлінських рішень, які б забезпечили їх стабільний розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методичні засади діагностики фінансового стану підприємства широко представлені в наукових працях таких вітчизняних і закордонних вчених як А.О. Азарова, О.В. Рузакова, Т.Б. Бердникова, Т.А. Городня, І.П. Мойсеєнко, Т.Т. Дуда, І.В. Троц, Т.Ф. Косьянчук, В.В. Лукянова, Н.І. Майорова, В.В. Швид, А.М. Ткаченко, О.П. Єлець, Г.О. Швиданенко, А.І. Дмитренко, О.І. Олексюк, А.Д. Шеремет [1-8] та ін. Разом з тим в сучасних умовах господарювання окремі аспекти діагностики фінансового стану підприємства потребують наукового, систематизованого підходу до їх вивчення.

Формулювання цілей статті. Метою дослідження є поглиблення теоретико-методичних засад діагностики фінансового стану підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансова діагностика є методом пізнання фінансового механізму підприємства, процесів

формування й використання фінансових ресурсів для його операційної та інвестиційної діяльності. Її результат – оцінка фінансового стану підприємства, стану його майна, швидкості обертання всього капіталу та його окремих частин, дохідності використаних коштів.

Основними джерелами інформації для проведення фінансової діагностики є господарський облік (оперативний, бухгалтерський, статистичний облік); звітність (публічна фінансова бухгалтерська звітність, обов'язкова статистична звітність); планова та нормативна інформація; інша інформація (преса, результати опитування керівників, експертна інформація).

Зазначені інформаційні джерела мають відповідати певним вимогам якості: значимості (своєчасність, прогностична цінність, цінність зворотного зв'язку); надійності (достовірність, можливість перевірки, нейтральність); порівнянності; постійності [7].

Якість та результативність проведення фінансової діагностики залежить від принципів, які покладені в її основу. Основними з них є такі: від загального до часткового, від попередньої до остаточної оцінки, охоплення повного циклу кругообігу капіталу, поєднання статичних та динамічних оцінок, поєднання кількісних та якісних оцінок, формалізації оцінок.

В науковій літературі описані різні типи моделей, за допомогою яких можна структурувати й ідентифікувати взаємозв'язки між основними показниками в фінансовій діагностиці, але перевага надаються трьом основним: дескриптивним, предикативним та нормативним.

Дескриптивні моделі відомі також як моделі описового характеру, вони вважаються основними для оцінки фінансово-економічного стану підприємства.

Предикативні моделі – це моделі прогностичного характеру, які використовуються для прогнозування доходів підприємства та його майбутнього фінансового стану.

Нормативні моделі дають змогу порівняти фактичні результати діяльності підприємств з очікуваними, розрахованими за балансом доходів та видатків [1].

Об'єктивну оцінку фінансового стану підприємства можна здійснити не тільки за допомогою вказаних моделей, але і комплексу відповідних фінансових коефіцієнтів. Аналітична цінність фінансових коефіцієнтів підтверджується міжнародною практикою їхнього широкого застосування в аналітичній роботі й прийнятті управлінських рішень, доступністю користувачів. Конкретний вибір локальних показників може варіюватися від специфіки галузі, підприємства, цільових настанов

аналізу, інших факторів. Відтак кожному підприємству необхідно систематично, детально і в динаміці аналізувати свій фінансовий стан за допомогою відповідних коефіцієнтів [6].

В результаті дослідження було з'ясовано, що під час діагностики фінансового стану підприємства науковці надають перевагу обчисленні таких показників як: ліквідності і платоспроможності; фінансової стійкості; ділової активності; оцінки рентабельності діяльності підприємства [2, 3, 5, 7].

Разом з тим слід звернути увагу на те, що одні й ті самі показники можуть мати різні рівні й трактування їх тенденції на окремих етапах життєвого циклу підприємства, тому акцентованість діагностики варіюється зі зміною етапів його розвитку (таблиця).

Варто відмітити, що система фінансових коефіцієнтів не дає можливості зробити висновки щодо фінансового стану підприємства у цілому, а отже існує потреба у використанні синтетичного інтегрального показника фінансового стану. Таку оцінку на базі комплексної оцінки можна отримати різними методами з використанням різних критеріїв.

Для комплексної оцінки всієї господарської діяльності або її окремих сторін застосовують різні статистичні і економіко-математичні методи, серед них: метод сум, середня арифметична зважена, метод суми місць, метод бальної оцінки, метод приросту сукупного ресурсу на 1 % приросту продажів продукції, метод суми відносної економії по виробничих і фінансових ресурсах, «метод відстаней» та інші методи рейтингової оцінки [4, 5].

Важливість фінансових показників для діагностики діяльності підприємства на різних стадіях його життєвого циклу [7]

Етапи життєвого циклу підприємства	Показники				
	ліквідності та платоспроможності	фінансової стійкості	ділової активності	рентабельності	
				продажу	капіталу
Зародження					
Становлення					
Розвиток					
Зрілість					
Спад і припинення діяльності					

Під рейтинговою оцінкою розуміється місце підприємства в класифікації або впорядкуванні, проведеному на основі якої-небудь ознаки. Види рейтингових оцінок залежать від способу здійснення рейтингової процедури. У методологічному плані виділяють два основні підходи до побудови комплексних рейтингових оцінок: бухгалтерський (припускає, що при побудові рейтингової оцінки підприємства дослідник використовує доступні йому дані фінансової звітності) і експертний підхід (заснований на даних, отриманих в ході опиту експертів, яким пропонується оцінити досліджуване підприємство на основі досвіду, кваліфікації і аналізу кількісної і якісної інформації, наявної в їх розпорядженні). У практиці рейтингової оцінки підприємств існує достатньо прикладів поєднання двох підходів.

Підсумкова рейтингова оцінка враховує найважливіші параметри (показники) фінансової діяльності підприємства. При її побудові використовуються дані про виробничий потенціал підприємства, рентабельності її продукції, ефективності використання виробничих і фінансових ресурсів, стану і розміщення засобів і інші. Точна і об'єктивна оцінка фінансового стану не може базуватися на довільному наборі показників. Тому вибір і обґрунтування початкових показників діяльності повинні здійснюватися виходячи з цілей оцінки, потреб суб'єктів управління в аналітичній оцінці.

Система показників повинна базуватися на даних публічної звітності підприємства. Ця вимога робить оцінку масовою, дозволяє всім учасникам економічного процесу контролювати зміни у фінансовому стані підприємства, дає можливість оцінити результативність і об'єктивність самої методики комплексної оцінки. Початкові показники для рейтингової оцінки доцільно об'єднати в групи. Підсумковий показник рейтингової оцінки розраховується шляхом порівняння кожного показника підприємства з такими ж показниками умовної еталонної організації, що має якнайкращі результати по всіх порівнюваних параметрах. Таким чином, базою звіту для отримання рейтингової оцінки фінансового стану підприємства є не суб'єктивні припущення експертів, а що склалися в реальній ринковій конкуренції найбільш високі результати зі всієї сукупності порівнюваних об'єктів.

Такий підхід відповідає практиці ринкової конкуренції, де кожен самостійний товаровиробник прагне за всіма показниками діяльності виглядати краще свого конкурента. У загальному вигляді алгоритм порівняльної рейтингової оцінки конкурентоспроможності підприємств за їх фінансовим станом може бути таким:

1. Вихідні дані представляють у вигляді матриці (a_{ij}) , де у стрічках записані номери показників $i = 1, 2, 3, \dots, n$, а у стовпцях – номери підприємств $j = 1, 2, \dots, n$.

2. Для кожного показника знаходять максимальне значення і заносять у стовпець умовного еталонного підприємства $m+1$.

3. Вихідні показники матриці (a_{ij}) стандартизуються у відношенні відповідного показника еталонного підприємства за формулою:

$$x_{ij} = \frac{a_{ij}}{\max(a_{ij})}$$

4. Для кожного підприємства, що аналізується, значення його рейтингової оцінки визначається за формулою:

$$R_j = \sqrt{(1 - x_{1j})^2 + (1 - x_{2j})^2 + \dots + (1 - x_{nj})^2}$$

Алгоритм отримання рейтингової оцінки може бути модифікованим за рахунок уведення до формули вагових коефіцієнтів показників, визначених експертом.

$$R_j = \sqrt{k_1(1 - x_{1j})^2 + k_2(1 - x_{2j})^2 + \dots + k_n(1 - x_{nj})^2}$$

5. Підприємства ранжуються в порядку спадання рейтингової оцінки. Найвищий рейтинг має підприємство з мінімальним значенням R .

Для застосування даного алгоритму на практиці ніяких обмежень на кількість порівнюваних показників і організації не має [8]. Викладений алгоритм може застосовуватись для порівняння підприємств на момент складання балансу або в динаміці. У першому випадку вихідні показники та, відповідно, рейтинг розраховуються за даними балансу і фінансової звітності на кінець періоду. В другому випадку вихідні показники розраховуються як темпи росту. Таким чином, отримують оцінку не лише стану підприємства на визначену дату, але й його зусиль та можливостей змінити цей стан.

Висновок. Отже в процесі проведення діагностики фінансового стану підприємства необхідно поряд із визначенням системи фінансових коефіцієнтів, які дозволяють виявити слабкі місця в діяльності підприємства враховуючи стадію його життєвого циклу з'ясувати основні причини, які їх зумовили, виявляти напрями подальших досліджень, визначати синтетичний інтегральний показник фінансового стану, який дає можливість комплексно оцінити фінансовий стан підприємства розглядаючи його як систему в якій взаємодіють фінансові та виробничі ресурси і надавати практичні рекомендації щодо ухвалення ефективних управлінських рішень.

Бібліографічний список: 1. Азарова А.О. Математичні моделі та методи оцінювання фінансового стану підприємства: монографія / А.О. Азарова, О.В. Рузакова. – Вінниця: ВНТУ, 2010. – 172 с.

2. Бердникова Т.Б. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия: учеб. пособие / Т.Б. Бердникова. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 215 с. – (Серия «Высшее образование»).

3. Городня Т.А. Економічна та фінансова діагностика: навч. посібник / Т.А. Городня, І.П. Мойсеєнко. – Львів: «Магнолія 2006», 2008. – 282 с.

4. Дуда Т.Т. Порівняльна рейтингова оцінка фінансового стану машинобудівельних підприємств Хмельниччини / Т.Т. Дуда, І.В. Троць // Економічний вісник Донбасу. – № 2 (32). – 2013. – С.63-68.

5. Економічна діагностика: [навч. посібник] / Т.Ф. Косьянчук, В.В. Лукянова, Н.І. Майорова, В.В. Швид; [за ред. Т.Ф. Косьянчук]. – Львів: Новий світ. – 2000, 2007. – 452 с.

6. Ткаченко А.М. Дескриптивні моделі діагностики фінансово-економічної діяльності підприємства / А.М. Ткаченко, О.П. Єлець // Економічний вісник Донбасу. – 2008. – № 4. – С. 149-151.

7. Швиданенко Г.О. Бізнес-діагностика підприємства: навч. посібник / Г.О. Швиданенко, А.І. Дмитренко, О.І. Олексюк. – К.: КНЕУ, 2008. – 344 с.

8. Шеремет А.Д. Комплексный анализ хозяйственной деятельности / А.Д. Шеремет. – М.: ИНФРА-М, 2006. – 415 с.

Лялина Н.С., Шелудько Р.Н., Шелудько Л.В. Диагностика финансового состояния предприятия. Рассмотрено понятие финансовой диагностики, информационную базу и принципы её проведения, описаны основные типы моделей, раскрыто методику диагностики финансового состояния предприятия.

Lyalina N., Sheludko R., Sheludko L. Diagnostics financial condition by enterprise. The concept of financial diagnostics, information base and the principles of conduct, describes the main types of models, diagnostic method disclosed the financial condition of the company.